

Психика және сана

Орындаған:

Утегалиева Г. А

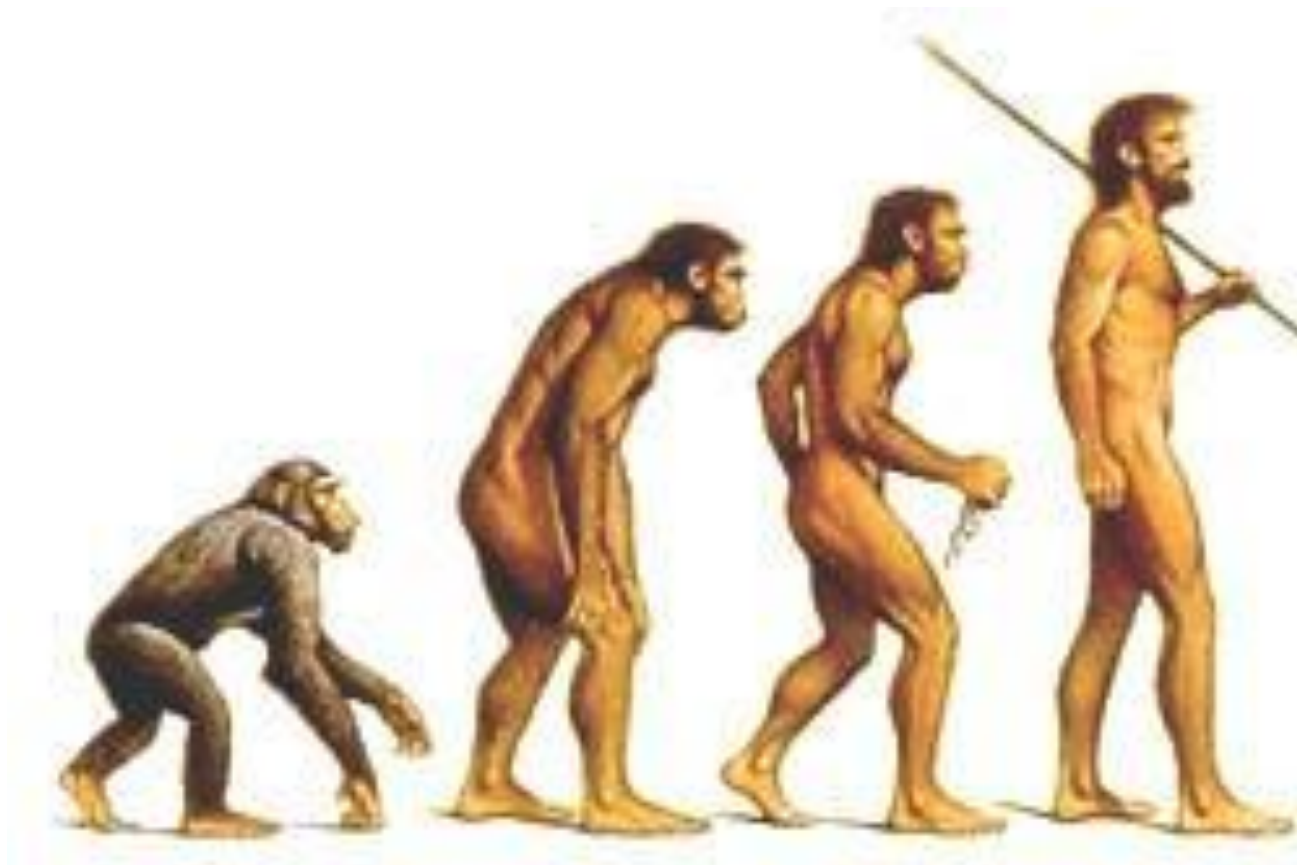
Сабақтың жоспары:

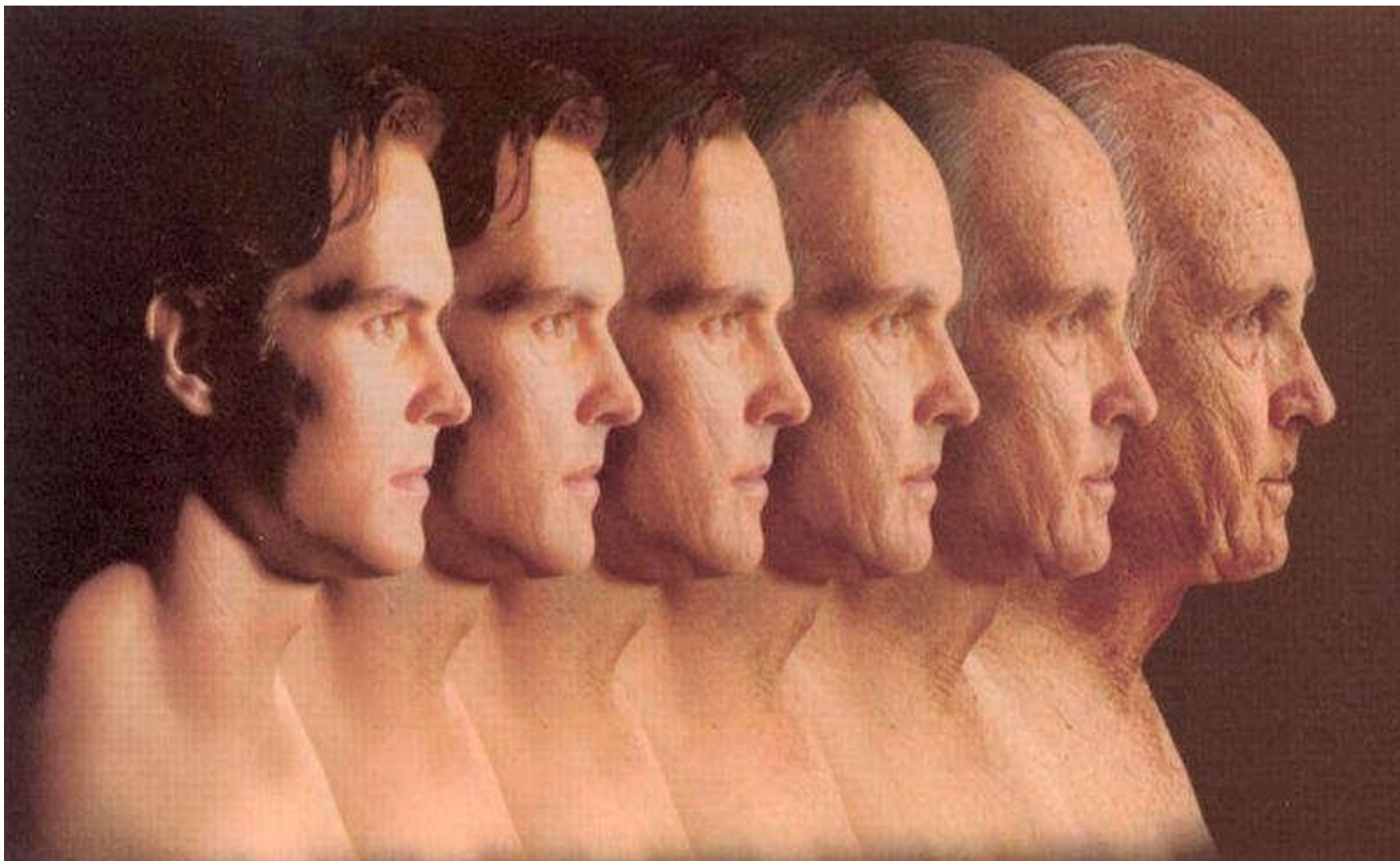
- 1. Психика туралы жалпы ұғым**
- 2. Психика теориялары**
- 3. Психиканың даму сатылары**
- 4. Сана туралы жалпы ұғым**

Психика – мидың (жоғары
ұйымдасқан материя)
шындықты субъективті
бейнелеу қасиеті

Басқа табиғи құбылыстар сияқты, психиканың да өзінің даму тарихы мен заңдылықтары болады. Даму ұзақ болды, ол төменгі қарапайым түрлерден, жоғарғы жетілген түрлерге дейін жетті. Психиканың 2 даму тарихы болады:

Филогенез - тарихи даму (түрдің бүкіл
ЭВОЛЮЦИЯСЫН ҚАМТИТЫН ҮРДІС)

Онтогенез – бұл туғаннан адам өмірінің соңына дейінгі дара даму

Психиканың кімге тән екені туралы бірнеше теориялар бар:

**Антропсихизм
(Р. Декарт):
психика тек
адамға тән қасиет**

Поль Тири

Клод Гельвеций

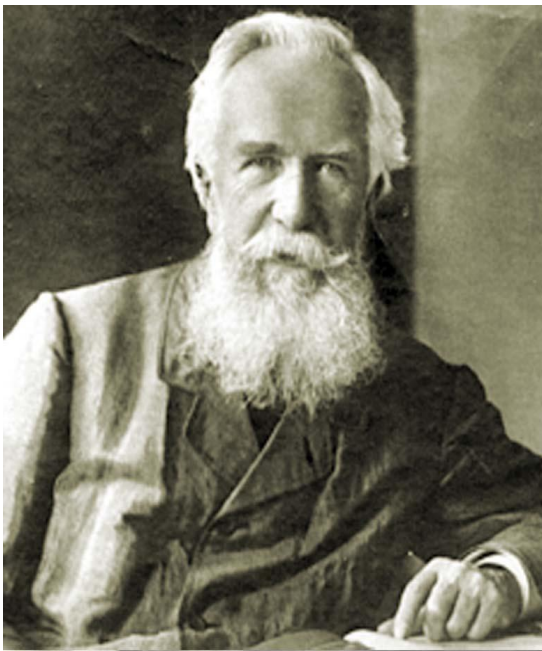
Дени Дидр

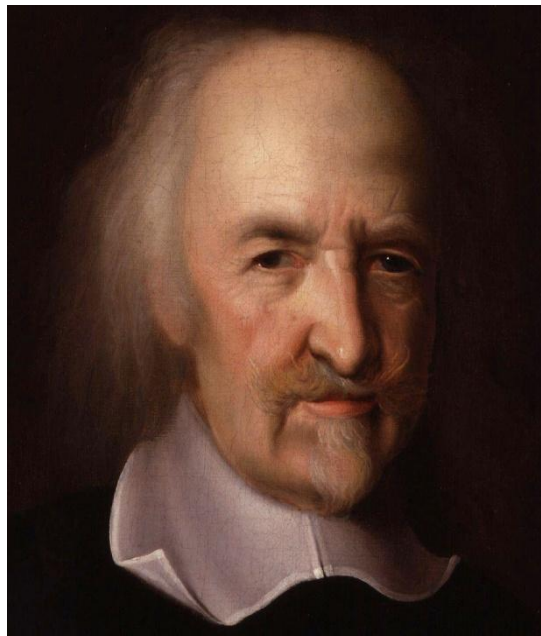
Жюльен Ламетри

**Панпсихизм (француз материалистері):
бүкіл табиғаттың жаны бар, яғни бүкіл
табиғатқа (соның ішінде тасқа да) бүкіл
әлемге психика тән**

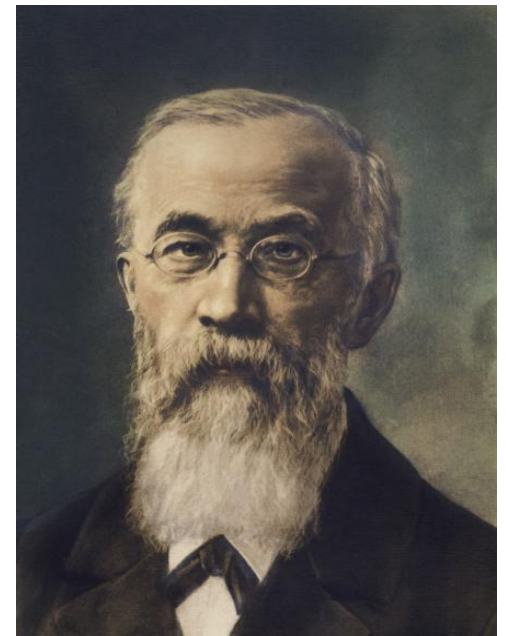

Эрнст Геккель

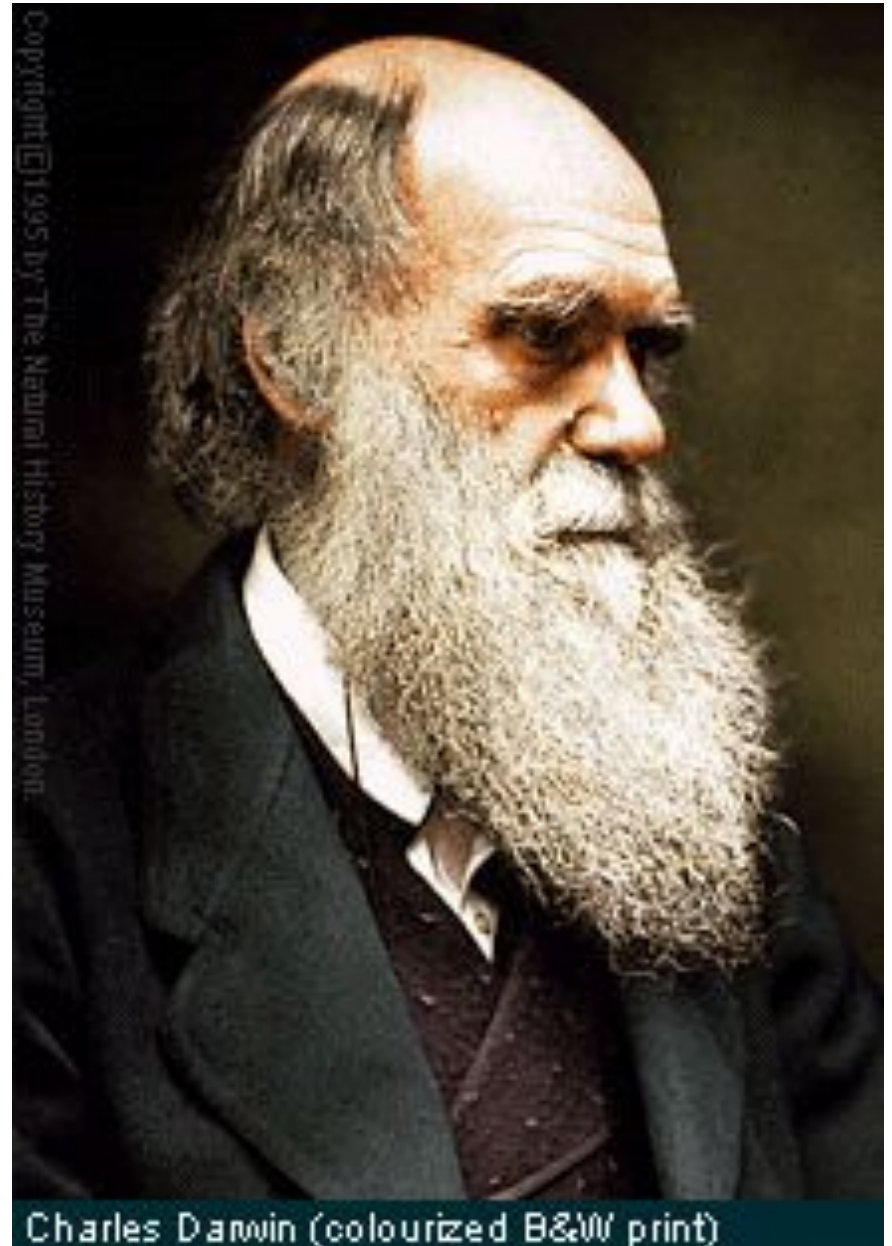
Томас Гоббс

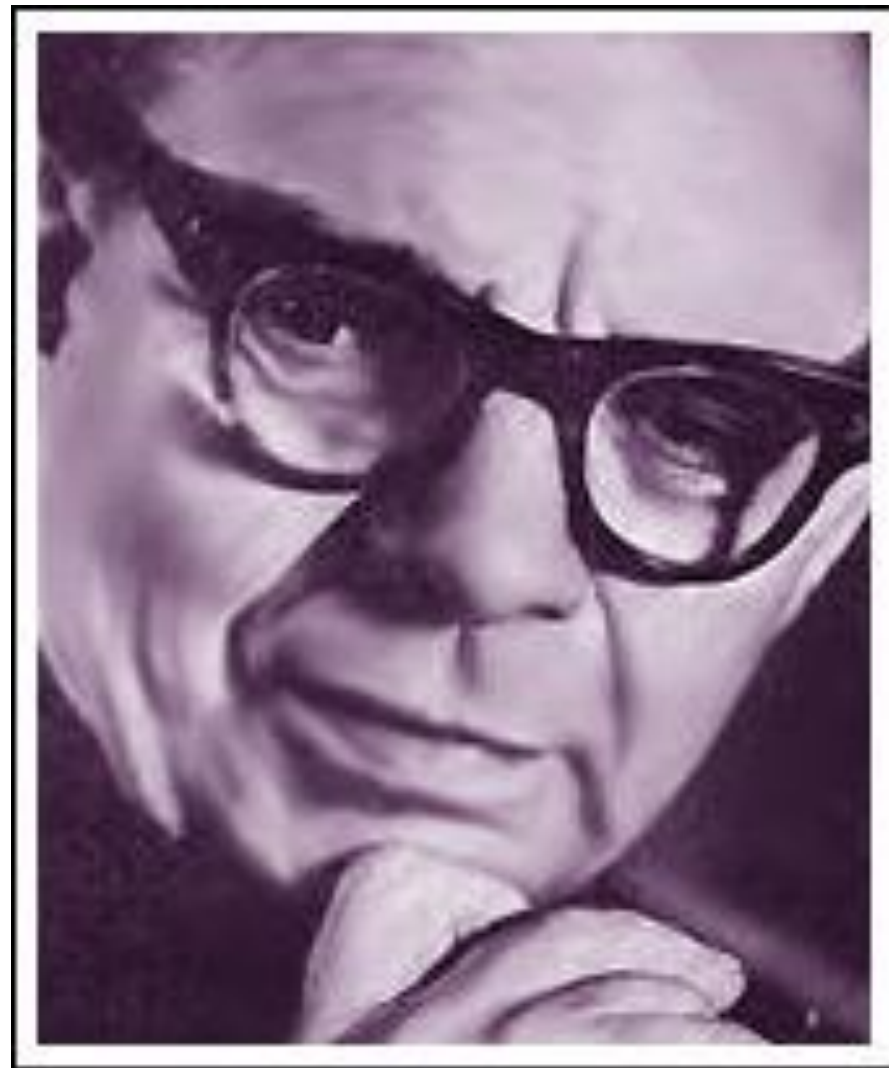
Вильгельм Вундт

Биопсихизм: психика тек жанды дүниенің қасиеті (өсімдіктерде де бар)

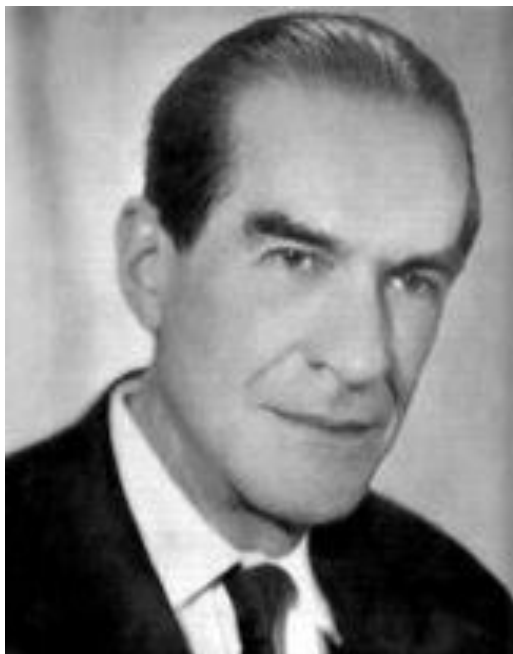
Нейропсихизм (Ч. Дарвин): психика барша жанды материяның қасиеті емес, олардың арасындағы жүйке жүйесіне ие болғандарына ғана тән құбылыс

Мозгопсихизм (К.К. Платонов): психика тек түтік тәрізді жүйке жүйесі, бас миы бар ағзаларға тән (яғни жәндіктерге психика тән емес, өйткені олардың жүйке жүйесі түйін тәрізді және айқын бас миы жоқ)

А.Н. ЛЕОНТЬЕВ ЖАНУАРЛАР ПСИХИКАСЫНЫҢ ДАМУЫНЫҢ ҮШ САТЫСЫН АНЫҚТАДЫ

**ПСИХИКАНЫҢ
ИНТЕЛЛЕКТ
САТЫСЫ**

**перцептивті
психика**

**элементарлы
сенсорлы
психика**

САНА

Сана – бейнелеудің ерекше түрі, ол адамның барлық психикалық қызметтерінің жалпы қасиеті болып табылады.

Психиканың ең жоғары түрі – адамның еңбек іс-әрекетінде басқа адамдармен тұрақты тілдесуі негізінде қоғамдық-тарихи қалыптасуының нәтижесі.

Психика дамуның ең жоғарғы сатысы – сана болып табылады.

Сананың құрылымы, оның негізгі психологиялық сипаттамасы қандай?

Адам санасы бізді қоршаған дүние туралы білімдердің жиынтығынан тұрады. Сананың құрылымына, негізгі таным үрдістері кіреді, оның көмегімен адам өзінің білімін әр уақытта байытып отырады.

Сана қоғамның жемісі ретінде тек қана адамға тән. Жануарларда сана болмайды.

Еңбек іс-әрекеті мынадай ерекшеліктерімен сипатталады:

- **еңбек құралдарын жасап, қолдану, оларды кейін пайдалану үшін сақтау; еңбек үдерісінің өнімділігі мен мақсаттылығы;**
- **еңбектің өнім туралы түсінікке – еңбек мақсатына бағындырылуы, ол заңды түрде еңбек әрекетінің сипаты мен амалдарын анықтайды;**
- **еңбектің қоғамдық сипаты, оның бірлескен іс-әрекет жағдайында жүзеге асырылуы;**
- **еңбектің сыртқы ортаны өзгертуге бағдарлануы.**

Еңбек құралдарын жасап, қолдану және сақтау, еңбекті бөлісу абстрактілі ойлап, сөйлеуге, тілдің және адамдардың арасындағы қоғамдық-тарихи қатынастардың дамуына септігін тигізді.

Демек, адам іс-әрекеті ұжымдық еңбек іс-әрекеті жағдайында саналы сипатқа ие болады.

Бір уақытта еңбектегі қажеттілікті дамыту және өзара ұжымдық еңбектің қарым-қатынасында тіл пайда болды. Тіл - адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас құралы. Тіл мен сөйлеу адамдардың ұжымдық еңбек үрдісінде және бірлескен өмірінде бір-біріне қатынасы еңбек іс-әрекетінде бір-бірімен ой бөлісу, сезімін білдіру қажеттілігінен пайда болды.

Тіл мен сөйлеу еңбек үрдісінде, адамның одан әрі миын дамыту және санасын қалыптастыруда шешуші рөл атқарды.

Сананың атқаратын қызметтері

Бейнелендіретін

**Сана танымдық психикалық
үрдістерді ұйымдастырады
(қабылдау, елес, ойлау, ес).**

Бағалаушы

Сана эмоциялар мен көпшілік сезімдердің қалыптасуына қатысады. Адам сана деңгейінде көпшілік оқиғаларды және өз-өзін бағалайды.

Креативтілік

Шығармашылықтың санасыз болуы мүмкін емес. Көпшілік қиялдың ырықты түрлері сана деңгейінде ұйымдастырылады:

**өнертапқыштық,
шығармашылық**

көркем

Рефлексивті

Сананың бір түрі өзіндік сана болып табылады – адам өзінің ойлары мен қылықтарын талдайтын, өз-өзіне бақылау жасайтын, өзін бағалайтын және т. б. үрдіс болып табылады.

Қайта жасау

Адам саналы түрде өзінің мақсаттарын және оған жету жолдарын анықтайды.

Осыған қоса ол тек заттар мен құбылыстармен ой тәсілдерін орындаумен шектеліп қана қоймай, олармен шынайы әрекеттер орындап, өзінің қажеттілігіне сәйкес қоршаған дүниені өзгертеді.

Уақытты өзгерту

Сана - дүниенің толықтай уақыт көрінісінің қалыптасуына жауап береді. Онда өткен шақ туралы есте қалғандар, осы шақты саналы сезіну және болашақ туралы ойлар бар. Адам санасы жануарлардың есінен осынысымен ерекшелінеді.

**Бірақ адамның психикасы
саналы ғана емес,
бейсаналыны да қамтиды**

**Австриялық психолог,
невропатолог және
психиатр З.Фрейд
психиканың үш
құрамдық құрылым
моделін құрған**

З.Фрейд

Либи́до (лат. *libido* — жеңсіктік, тілек, құмарлық, ұмтылыс) — психоанализдің негізгі ұғымдарының бірі. Ол сексуалдық тілектерді немесе жыныстық инстинкттерді білдіреді. Либи́до адамзаттың жетістіктерін анықтайтын және оның дамуының негізін құрайтын адам белсенділігінің қуатын құрайды.

**“Ол”
(Ид)**

Ид немесе Ол – тума әрі тұқымқуалаушылықпен бекітілген. Бейсаналылық бөлімін анықтайды. Тума әуестіктерді, сондай-ақ ығыстырылғандарды және иеленгендерді қамтиды. Либида қуатына қанық.

**“Мен”
(Эго)**

Эго немесе Меннің басты мақсаты Ид пен Супер Эгоның арасында делдал болу, Идтің талаптарына қарай, супер Эгоның бұйрықтарын ескере отыра, ақиқаттың талаптарына сай барлығын қанағаттандыру.

**“Жоғары
Мен”
(Супер
Эго)**

Супер Эго немесе доғары Мен – идеалдар, әлеуметтік нормалар, стандарттар, құндылықтар, ережелер жүйесін қамтиды. Адамгершілік тұрғысынан және өзін-өзі бақылаудың негізінде адамның мінез-құлқы мен белсенділігін реттеп отырады.

3.Фрейд - адам жүзеге асыра алмаған әрекеттердің көпшілігі бейсаналы екендігіне өзіне есеп бермейтіні туралы айтқан. Бейсаналыға біздердің жасырын тілектеріміз бен фантазияларымыз қоғамдық моральдарға, мінез-құлықтың қоғамда қабылданған нормаларына қайшы келетін болғандықтан немесе саналы болуы үшін бізді өте мазалайтын болғандықтан ығыстырылады. Жасырын тілектеріміз бен фантазияларымыз түс көруде, невротикалық белгілерде және шығармашылықта көрініс табады. Бұл саналанбаған күйзелістер мен мотивтер өмірді қатты ауырлатуы мүмкін және жүйке-психикалық аурулардың пайда болу себебіне айналады.

Осылайша психоанализ деп аталатын жанды емдеудің әдісі пайда болды.

Сонымен, бейсаналы:

- **түстегі психикалық құбылыстарда;**
- **автоматтандырылған іс-қимылдарда;**
- **кейбір бейсаналы іс-әрекетке құлшыныстарда;**
- **бейсаналы тітіркендіргіштерге жауап қайтаруда білінеді.**